

Cem Erođul ile Söyleři:

Demokrasi, Temsil, Yerel Seçimler

Murat Sevinç, Ankara Üniversitesi SBF, e-posta: Murat.Sevinc@politics.ankara.edu.tr.

Murat Sevinç: Katılma talebi, tarihsel süreçte, yönetime katılma hakkı olmayan uyruklardan geldi. 19. yüzyılın temsil mücadelesi, Chartist hareket, ardından sol hareketler ve hatta Marksist hareketler içinde ‘parlamentar yollarla iktidara gelinebileceği’ görüşünün ortaya çıkışı ve sonrasında genel oyun giderek yaygınlaşması, bir ‘temsil edilme’ talebinin sonucuydu. Ancak bugün demokrasilere baktığımızda genel oyun, antidemokratik, giderek otoriterliğe savrulan rejimlerin de dayanağı olabildiğini, geniş kitleler tarafından talep edilen bir hakkın o kitlelerin aleyhine sonuçlar yaratabildiğini görüyoruz. Bugün Türkiye’de yaşanan biraz da böyle bir sorun sanırım. Genel oy yoluyla demokratik kurumların askıya alınabiliyor olması. Bu çelişkileri nasıl anlamak gerek?

Cem Erođul: Açıklanması nispeten kolay da, sorunun çözülmesi o kadar kolay görünmüyor. Açıklamasını Marx’ın bir tümcesiyle verebilirim: “Egemen sınıfın düşünceleri egemen düşüncelerdir” der Marx. Bu anlaşılabilir bir şey. Çünkü yaşamın sürdürülebilmesinin iplerini ellerinde tutanlar, yani üretim araçlarının mülkiyetine sahip olanlar, toplumun bütün alanlarında elbette ki ağırlıklarını koyacaklardır. Toplumun bütün alanları dendiğinde, bunun içine elbette, ekin yani kültür, düşünöü yani ideoloji de girmektedir. Dolayısıyla bir toplumda insanlar, genellikle, o toplumun egemenlerinin görüşlerine daha eğilimli olur. Bu evrensel bir kuraldır. Yani yalnızca Türkiye’de ya da az gelişmiş ölkelerde değil, her yerde her zaman karşımıza çıkan bir şeydir. Bunun aksi olması için sınıf bilincinin toplumda yaygın olması, bunun için de sınıf mücadelesinin iyice keskinleşmiş olması gerekir. Öyle dönemler vardır ama bunlar genellikle ayrıksıdır. Dolayısıyla egemen düşüncenin, egemen sınıf düşünceleri yönünde olması anlaşılır bir şeydir. İnsanlar da elbette düşündüklerine göre oy verirler. Oy, düşünceye tabi bir şeydir. Dolayısıyla her tarafta her zaman genel oyun genellikle egemenlerden yana sonuç vermesini olağan karşılamak gerekir. Örneğin, Kurtuluş Savaşı sırasında bir genel seçim yapılıyorsa, çok büyük olasılıkla Mustafa Kemal’in karşısında padişah kazanacaktı. Bunda çok yadırganacak bir şey yok. Dolayısıyla şu kabul zaten yanlıştı: İnsanlara oy hakkı verirsek, onları, toplumda şu anda üstün durumda olanların yerine geçirebiliriz. Bu, gerçekçi olmayan şöyle bir önyargıya dayanıyor: İnsanlar ussal (rasyonel) varlıklardır,

bütün kararlarında kendi temel çıkarlarına göre hareket ederler. Bu, gerçekçi ve dolayısıyla bilimsel olmayan bir önkabuldür.

Şimdi, buradan genel oyun yanlış olduğu sonucu mu çıkarılmalı? Kesinlikle hayır. Çünkü bütün almasıkları, bundan da kötü sonuç verebilir. Şu nedenle: Sömürülenlerin daima çoğunluğu oluşturduğu genel oyun yerine ne konacak? Adı üstünde, kısıtlı oy. Bu da ister istemez, sömürülenlerin çoğunluğunu oy hakkından yoksun bırakmak demektir. Bu da kuzuyu kurda temsil ettirmekten başka bir anlama gelmez. Çoğunluk, bilinçsizliği yüzünden kaybettiğini, bu sefer, kendisini ezen bilinçli azınlığa doğrudan doğruya hediye etmiş olacaktır. Dolayısıyla, genel oyun genellikle tutucu sonuçlara yol açtığı teşhisinin sonucu, 'genel oyu hâlâ savunmak hatadır' demek değildir.

M. S.: Yani genel oya karşı olmak değil de, sanırım, genel oyun doğal sonucunun kendini yönetmek olacağına inanmaya karşı bir görüş sizinki.

C. E.: Evet. Örneğin, biz bunu kadın hakları mücadelesinde çok çarpıcı şekilde gördük. Yani kadına oy hakkı verildiğinde, sanki toplumda kadının konumu kendiliğinden erkekle eşit duruma gelecek sanıldı. Olmuyor işte.

M. S.: Olmuyor ancak bu gerçek, tanınan hakkın değersiz olduğunu da göstermez.

C. E.: Elbette, sürekli olarak bunu vurgulamak istiyorum zaten. Şimdi, bununla ilgili olarak, sorunun son otuz yılda, küreselleşmeyle birlikte çok daha vahim duruma geldiğini de görmeliyiz. Yani genel bir sorundu bu zaten ama küreselleşmeyle birlikte iyice umutsuz bir vaka haline geldi. Küreselleşmeyle birlikte genel oyun, genellikle egemen güçler lehine sonuç vermesi daha da kaçınılmaz oldu. Neden daha da kaçınılmaz? Çünkü adı üzerinde, küreselleşme, iktisadi ve haliyle genel siyasetler bakımından dünya çapında tek bir siyaseti, küreselleşmenin hüküm sürdüğü her yerde tek seçenek haline getirdi.

M. S.: Nedir o siyaset?

C. E.: O siyaset, bugün dünyaya egemen olan çokuluslu büyük şirketlerin çıkarını gözetken siyasettir. Eskiden bu genel güç sahiplerinin çıkarıyla çelişen birtakım siyasetlerin ulusal çapta seçilmesi olanaklıydı. Allende darbesinden (1973) beri görüldüğü gibi, artık bu demokratik seçenek gündem dışıdır.

M. S.: Ancak Latin Amerika'da zaman zaman etkili olabiliyor.

C. E.: Gündem dışıdır çünkü orada olan şeyler Allende tipinde, düzene kökünden karşı çıkan seçenekler değil. O tür düzen değişiklikleri ya da 1920'lerin söylemiyle dile getirirsek, örneğin 'tek ülkede sosyalizm' olabilecek bir şey değil artık. ABD buna izin vermez. 'Olursa devirir' dememe dahi gerek yok. Daha gelişme aşamasındayken, Büyük Birader bunu gözler, belirler, saptar ve "tehlikeyi" ortadan kaldırır.

M. S.: Neden yalnızca ABD diyorsunuz? Çin de kapitalizme eklemlendi; Rusya çok güçlü, etkili.

C. E.: Doğru ama bugün emperyalizmin ana merkezi, buna "genel merkezi" de diyebiliriz, ABD'dir. Dünya çapında çokuluslu şirketlerin çıkarını kollayan siyasetin adı emperyalizmdir ve bunun genel merkezi ABD'dir. Rusya kendi ülkesinde ve yakın çevresinde etkili. Buna karşılık bugün ABD iki kutuplu dünyada olduğundan çok daha etkili. SSCB varken Irak savaşları olabilir miydi? ABD gidecek, Irak'ı işgal edecek; SSCB varken bu olabilir miydi? Hiçbir ihtimal yoktu. Kaldı ki; Putin de göbeğinden emperyalizm siyasetine bağlı. Büyük şirketler Rusya'ya cephe alırsa Rusya ABD karşısında dayanamaz. Belki Çin'e fazla bir şey yapamazlar (gerçi ona da yaparlar, sonuçta ihracata ve doların gücüne bağımlı), ama örneğin Rusya bile dayanamaz. Dolayısıyla genel oy egemen sınıfların, özellikle de çokuluslu şirketlerin istediği yönde sonuç verir. Bu gerçek, küreselleşmeden itibaren daha mutlak bir doğru haline gelmiştir. Gerçekten de Thatcher'ın TİNA'sı (there is no alternative) bugün genel doğru haline gelmiştir; ancak, onun söylediği anlamda değil. Thatcher "Tek akıl yolu budur" anlamında söylüyordu bunu. Ben, 'bunun dışında bir şeye müsaade etmez hazretler' anlamında söylüyorum. İşte bu yüzden de, kapitalizm tarihinin hiçbir döneminde devrim bu kadar acil duruma gelmemiştir. Genel oy filan değil, toplumun yaşam tarzını kökten değiştirecek kökten bir müdahale, bugün en gerçekçi ve en ivedi çözümdür. Tekrarlıyorum, 'en gerçekçi'. Çünkü bunun dışında bir şey kalmadı artık. Biraz Keynesçilik yapalım, biraz asgari ücreti yükseltelim, biraz sosyal hakları genişletelim türü çözümler, zaten artık hem çare değil, hem mümkün değil. O zaman ne yapacağız? Sanıyorum bu soruya, kuramcılardan önce, toplumlar yanıt ipuçlarını veriyorlar bir süredir.

M. S.: 2000'lerde Türkiye ve dünyada yaşanan halk ayaklanmaları mı mesela? Fransa'da binlerce araç yakıldı, insanlar sokağa döküldü ve taşıdıkları pankartlarda 'ekmek' talepleri vardı. Talepler 'eşitlik-özgürlük-kardeşlik' değildi. Şu anda da her yerde patlamalar var. Yakın zamanda Türkiye'de, Gezi Parkı ve sonrasında yaşananlar gibi. Ülkenin her noktasında, birbirinden farklı yurttaş grupları yürüdü ve çığlık attı. İspanya'da, İngiltere'de, ABD'de, Brezilya'da vs. Ancak tüm bu patlamaların, bugüne dek süren örgütlü siyasal hareketleri

dışlayan bir yanı var. Partiler, sendikalar vs. örgütlülüğünün dışında bir toplumsal hareket söz konusu. Organize edilemeyen, sahiplenilemeyen bu hareketlerin bundan sonraki temsil/katılma düşüncesine nasıl bir katkısı, etkisi olabilir?

C. E.: Biliyorsun ben *Devlet Nedir?* adlı kitabı önce İngilizce yazdım. 1981'de Türkçe yayınlandı. Orada, "Bugün artık gündemdeki sorun yeni bir devlet biçimi bulmak değil, sorun haline gelen devletin kendisinden kurtulmaktır" diyorum. "Ben demiştim" demek istemiyorum; ancak bence doğru bilimsel gözlük olan Marksist gözlüklerle dünyaya bakmanın yol açtığı bir teşhisti bu. Devlet artık çözüm olmaktan çıkıp engel haline gelmiştir. Bütün bu bildiğimiz geleneksel örgütlenmeler (partiler, sendikalar vb.) devletli toplumun örgütlenme biçimleridir. Devleti ele geçirmeyi ya da yenisini kurmayı hedeflemiş olan örgütlenmelerdir.

M. S.: Devletin dönüştürülmesi artık mümkün değil mi?

C. E.: Devlet bitti artık. Dünya çapında 5500 yıllık bir maceranın artık sonlandırılması gereği doğdu. Bu bir günde olacak iş değil. Ama bu sürece girmek gerekiyor.

M. S.: Nasıl?

C. E.: Birçok yolu var. Önce kuramsal adını koyalım: Doğrudan demokrasi. Somut olarak pek çok yolu var. Biz bunun bir örneğini Fatsa'da yaşadık. İnsanlar her gün bir araya geliyor, ne yapmak gerektiğini birlikte kararlaştırıp birlikte uyguluyorlardı. Peki, doğrudan demokrasi kent devletlerinde olur, kantonlarda olur ama koca toplumlarda olmaz, deniyor. Kapitalizm sayesinde, özellikle küreselleşme sayesinde bugün artık uzam ve sürem; senin anladığın dilde, mekân ve zaman engel olmaktan çıktı. Bugün mahkemeler bile telekonferans ile tanık dinliyorlar. Başka bir deyişle, doğrudanlık, devletin en temel kurumlarında bile boy göstermeye başladı. Nedir devleti gerekli kılan şeyler? En önemlisi, birtakım kararların az sayıda temsilci tarafından alınabilmesine duyulan gereksinim. Bu yıllarca söylendi. Şimdi internetle böyle bir şeye gerek kaldı mı? Diyeceksin ki 'herkes her şeyden anlar mı?' Anlatılırsa bal gibi anlar. Uzman, benim yerime karar alacağına, konuyu anlatacak. Bana anlatacak; ortalama akıl sahibi olan herkes her konuyu, daha doğrusu her konunun 'ana karar konusunu' anlayabilir. Örneğin 'okyanuslardaki yeraltı servetlerini ne yapalım?' Ülkeler aralarında paylaşsın mı, yoksa dünyanın ortak malı mı olsun? Böyle bir soruyu herkes anlar. Bunu yanıtladıktan sonra, "Falanca madeni okyanusun dibinden nasıl çıkaracağız" sorusunu ise uzmanı yanıtlayacaktır elbette.

M. S.: Tabii bu kararlar pek çok konuda olabilir. Örneğin 'beldene HES ya da nükleer santral yapılınsın mı?' gibi.

C. E.: Tabii ki.

M. S.: Bunun için asıl faaliyetin 'bilgilendirme' olması gerekmez mi?

C. E.: Doğrudur. Zaten bir de bu nedenlerdir ki devlet ve kâr düzeni, artık köstek haline geldi. Çünkü bilgi almamızı da engelliyorlar. Bugün artık internette Wikipedia diye bir şey var örneğin. Genel ansiklopedi. Neye dayanıyor? İnsanlar bilgilerini başkalarıyla paylaşıyorlar. Olması gereken de bu. Dünyada bunu yapmaya hazır, MIT (Massachusetts Institute of Technology) gibi en üstün teknoloji kurumları dâhil, çok prestijli üniversiteler var. Ama kâr düzenekleri buna izin vermiyor. Devletler de, koydukları düzenlemelerle bilgiye serbest erişimi köstekliyorlar. Bugün artık gerçekten gelişmiş insanların bireysel yaşamları, zevkleri de kapitalizm ile çatışır hale geldi. Bir bilim insanı düşünelim, dünya çapında. Sen bir buluşunu doğrudan internette tüm insanlıkla paylaşmaktan mı, yoksa patent alıp dünyanın servetini edinmekten mi zevk alacaksın? Bugünkü genel zenginlik koşullarında, zenginliğin herkese eşit olarak açılmasının sağlayacağı bireysel tatmin, herhangi bir bireysel servetin vereceği tatminden daha büyük olmaya adaydır. Bıraksalar, çok insan kitabını internetten yayınlayacak, ama inanılmaz engeller var. Gerçi, bu kâr düzeni, yüzyıllar boyunca üretim güçlerini akıllara durgunluk verecek derecede geliştirdi. Ama Marx, daha *Grundrisse*'de (1857), bir gün gelecek üretim güçleri öyle gelişecek ki, bu üretim ilişkilerinin devam etmesi olanaksızlaşacak, demişti. Başka bir deyişle, kâr düzeni, üretim güçlerinin geliştirilmesine engel olmaya başlayacak. Marx bunun çok daha erken olacağını zannediyordu; ama sonunda oldu. Örneğin günümüzde, üniversiteler 'iklim insan eylemi yüzünden bozuldu' demesinler diye, Amerikan para babaları para döküp bilinçlenmeyi engellemekte. Şimdi bunun sonucunu onlarla birlikte çekiyoruz. Yani buradan şu sonuç çıkıyor: Kâra dayanan bir toplum düzeni, artık toplumun yaşamını sürdürmesiyle çelişiyor. Durum böyle olduğu içindir ki, tek çare devrimdir, diyorum.

Tabii bu 'devrim' sözünü de iyi anlamak gerek. Mavi yakalılar gelecek, komünist partinin yönetimindeki birlikler halinde devlete saldıracaklar, devleti ele geçirecekler vs. Eskiden anlamı buydu devrimin, ama bugün değişti. Devrimin bugün tek bir anlamı var: İnsanların (yalnızca işçilerin demiyorum, küreselleşme sonucunda dünya nüfusunun artık 'bizim tarafa' itilmiş olan çok çok büyük çoğunluğunun) kendi yazgılarına doğrudan doğruya el koymaları. Biçimi ne olacak? Bin tane biçimi var. İşte Gezi'de gördük. İnsanlar haberleşip belli bir amaçla ortaya çıktılar. Bir düşünelim bakalım, polisin varlığı ne kattı Gezi'ye?

İnsanları öldürüp gözlerini çıkarmaktan başka? Devletin ne katkısı oldu? İşte bunun için söylüyorum: toplumsal yeşermeye, yeni bir dünyanın kurulmasıyla, yeryüzünde mutluluğun yayılmasıyla, devlet doğrudan doğruya çatışır durumda artık. Üstelik yalnızca bizde değil. Örneğin yabancı basında okudum; Occupy eyleminde FBI'ın hazırladığı bir rapor var. Bundan, FBI'ın 'keskin nişancılar' örgütlemeye başladığını öğreniyoruz. Son derece önemli bir haber bu: Dünyanın en büyük demokrasisinde, "Biz %99'uz" diyen kendi halkına karşı, devlet keskin nişancılar hazırlıyor! Görüldüğü gibi, devlet her yerde toplumun mutluluğu karşısında konumlanıyor bugün. En demokratik devlet dahi bir tehlike haline geldi.

M. S.: Teknolojiye atf yapıyor, büyük önem atfediyorsunuz, ancak teknoloji aynı zamanda totaliter biçimlere varmanın da bir aracı olabiliyor. İzleme, kontrol mekanizmaları yaratıp örgütleyebiliyor devlet. Yani 'Selanik'te Ata'nın evini bombaladılar' haberi, bugün beş saniyede herkese yayılabilirdi.

C. E.: Hiç kuşkusuz öyle. Örneğin radyo icat olmasaydı, Hitler'in nutukları böylesine etkili olamazdı. Bunu söylemekle, çok kaba ve yanlış bir Marksizm bilgisine de değinme şansı verdin bana. Bir sürü insan, Marx'ın, üretim güçlerinin gelişmesiyle toplumun biçiminin kendiliğinden değişeceğini düşündüğünü zannediyor. Hiç ilgisi yok. Öyle olsaydı, İran Şahı anahtar teslimi fabrika yaptırarak modern bir toplum kurma projesini gerçekleştirebilirdi. Ama olmadı ve olamaz zaten. Böyle bir görüşün Marx'la hiç ilgisi yok. Bir yerde yazmıştım, tekrar edeyim; bunun adı Özalizm'dir. Çünkü Özal, "Berlin duvarını teknoloji yıktı" demişti. Oysa sorun, Özal'ın sandığının aksine, 'teknolojinin kaçınılmaz sonucu' sorunu değildir. Ama şunu görmek gerek. Bu teknoloji olmasaydı, yeni bir dünyanın kurulma olasılığı da bulunmazdı. Bugün bilişimin üretim güçlerinde sağladığı inanılmaz gelişimin verdiği olanaklar olmasaydı, dünya çapında devletsiz bir düzeni düşünme olanağımız da olmazdı. Teknoloji var diye kendiliğinden olmuyor elbet. Çin'i görüyoruz işte. Yoksuldu, sürünüyordu, komünistti şimdi zenginleşti, teknolojiyi kullandı ve hızla kapitalistleşen bir toplum haline geldi. Ama teknoloji olmasaydı, devletsiz düzen gündeme hiç gelemezdi.

M. S.: Devletten umudu kesmiş durumdasınız ama bizim ömür süremiz içinde yaşadığımız sorunların çözümü ne olacak? Herhalde devletin bittiği gerçeğini görmek, güncel sorunları çözmek için çaba harcamaya engel değil.

C. E.: Elbette değil. Aksi düşünce, "Devrim yapmak istiyorsan sendikal mücadeleyi yapma" demeye benzer. Bunlar saçmalık. Toplumun genel sağlığını yükseltmeye uğraş ama ayağındaki nasırı da hemen tedavi ettir.

M. S.: Ama ne yazık ki bu düşünce Türkiye solunun bir kesiminde yaygın. Sosyal devlet diyorsunuz, "Bunlar burjuvazinin oyunudur" diye yanıtlıyorlar. İyi güzel de adamın karnı aç ve büyük bir ideal onu doyurmuyor.

C. E.: Çok doğru. Kaldı ki, bir düzen değişikliğini de kolaylaştıracak önlemlerdir bunlar. Kısmi görünen iyileşmeler, genel kurtuluşu kolaylaştıran iyileştirmelerdir.

M. S.: Bu iyileşmeler bilinçlenmenin bir aşaması değil mi?

C. E.: Evet öyledir.

M. S.: Gezi'de işçiler yürümedi belki ama işçi haklarının farkında olanlar ve savunanlar sokaklardaydı.

C. E.: Tabii ve şimdi şuna bakmak gerek artık. Marx'ın proletaryası bugün kimlerden oluşuyor? Marx'ın proletaryası bugün artık esas olarak mavi tuluumlu işçiler değil. Marx zamanında değerın esas yaratıcısı onlardı; şimdi, esas olarak bilişim teknolojisini ve genellikle en ileri bilimsel buluşları kullanan emekçiler. Bu yüzden bugün örneğin 'hacker'ların, sınıf savaşımında, bir zamanların barikatçıları kadar etkili olacağını düşünüyorum. Yine buradan saçma bir sonuç çıkarılmasın; "mavi tuluumluları geri plana atmak gerekir" demiyorum. Bu şuna benzer: "Bugün artık Atatürkçülük devrimciliğın öncüsü olmaktan çıkmıştır" teşhisinden, "Hepimiz Atatürk'e düşman olmalıyız" sonucunu çıkarmak gibi bir şey olur. Bugün mavi tuluumluların en devrimci potansiyeli temsil etmemesi, onların taleplerine sırt çevrilmesini gerektirmez elbet.

Mayıs 1968, aslında, yenedünyanın ilk büyük habercisiydi. Yepyeni bir şeydi. O zamana dek Komünist Parti Fransa'da genel oyun neredeyse dörtte birini alırken, sonrasında marjinal bir partiye dönüştü. Dünya çapındaki devrimin yeni niteliğinin habercisiydi bu gelişme. Kimin söylediğini hatırlamıyorum şimdi, "generaller hep bir önceki savaşa hazır dırlar" diye bir söz var. Devrimciler de genellikle, hep bir önceki devrime hazır oluyorlar. Fransa'nın 1968'i, komünist kıtaların arkasında kızıl bayraklarla devletin güç merkezlerinin fethedileceği bir devrimci modelin model olmaktan çıkışının simgesidir. Fransız Komünist Partisi, geçmişte kalan bu devrimci modelin aracıydı. 68'i hiç anlamadıkları için, dokuz milyon işçinin grevde olduğu, fabrikaların gitgide işçiler tarafından işletilmeye başladığı bir ortamda, "Hemen devrim!" çağrısı yapacaklarına, genel bir ücret artışı karşılığında hareketi bitirdiler.

M. S.: Gezi eylemlerinin bir aşamasında bazı sendikalar şehir merkezlerinde kitlesel eylemler düzenledi ve kürsüde, eylemcilerin hiç bilmediği marşlar okundu. Olan biteni pek anlamamış gibiydiler.

C. E.: Doğru da, yeni bir düzen kuruluncaya dek sendikaların çok büyük önemi var hâlâ; bunu da unutmamak gerek. İnsanların gündelik yaşamı doğrudan doğruya buna bağlı.

Şimdi, şunu iyice vurgulamalı: Dünyanın yeni bir devrim, adını koyalım, 'genel komünist devrim' aşamasına gelmiş olduğu kanısındayım. Bunun dışında artık köklü, uzun erimli bir kurtuluş umudu, düzelme umudu kalmadı. Ama bu düşünceden, gerici ya da tutucu sonuçlar çıkarmamak gerek. Bu çok önemlidir. Gelecek devrim, kesinlikle bugüne dek görülen sosyalist devrimlere benzemeyecektir. Bundan sonra artık hiçbir gerçek devrimci, proletarya diktatörlüğüne tahammül etmeyecektir. Dolayısıyla bu yeni devrim, geçmiş devrimlerin gerektirdiği örgütlenme ve savaşım biçimleriyle hazırlanamayacaktır. Geçenlerde bir yerde okudum, "Bir devrimci, Gezi'den sonra ne yapmalı?" diye soruluyordu okuduğum yazıda. Sonra da "Bunu bir partiye kanalize etmeden, parti olarak örgütlemekten olmaz" deniyordu. İşte bunda ısrar edilirse asıl o zaman yeni devrim sürecinin önü kesilir; bunu görmek lazım.

M. S.: Hali hazırdaki örgütlü biçimler ötesinde bir şey düşünemiyoruz. Peki, Gezi'nin özgünlüğü neredeydi?

C. E.: Özgünlüğü, kendiliğindenliğindeydi. Bu nedenle dünya çapında etkili oldu. Yeni tür devrimin habercisi olduğu için ses getirdi. Burası çok önemli.

M. S.: Gezi'deki temel talep 'insan ve yurttaş muamelesi görmek' değil miydi? Forumlarda olan neydi? Sesini duyurmak ve ciddiye alınma isteği değil mi?

C. E.: Komünist devrim nedir? Milyonlarca insan diyecek ki, "artık bana ne olacağını, ben kararlaştıracam". İşte bu kadar basit. Başka hiç kimseyi ilgilendirmez. Diyelim ki dini inancım gibi, başkalarını ilgilendirmeyen cinsel yönelimim de yalnızca benim sorunum. Ama başkalarını ilgilendirdiği düşünülen konularda da kendi yazgımı belirleyeceğim. Bu çok önemlidir. Örneğin, bu yeni dünyada zorunlu çalışma, ücretli çalışma olmayacak. Peki, nasıl işleyecek? İnsanlık şu anda artık tüm dünyanın temel gereksinimlerini karşılayabilecek bir emekgücü verimliliğine ulaşmıştır. Gazetelerde vardı geçenlerde; İsviçre'de halk oylamasıyla, çalışsın çalışmasın herkese bir yurttaşlık maaşı bağlanması gündemde. Bugün yalnızca orada değil; Hindistan'ın, Çin'in yoksul köylüleri dâhil olmak üzere, devrim olduğu anda yani dünya nüfusunun % 1'inin servetine el konduğu anda, kâr esasına dayanan üretim ilişkileri yerine herkesin gereksinimlerini karşılamayı erek edinen üretim ilişkileri kurulduğunda; bir başka deyişle ücretli emek kalkıp yalnızca gönüllü çalışma kaldığı anda, bugün Afrika'da yetersiz beslenen bir milyara yakın insan dâhil herkesin ama herkesin temel gereksinimlerini, çalışma zorunluğu olmadan karşılama olanağı

doğacaktır. Bu nesnel bir durumdur. Hayalim olduğu için söylemiyorum. Sorun artık, yalnızca, "olandan eşit olarak yararlanma sorunudur". İnsanlar unutuyor hayatın kargaşası içinde: Şu anda o kadar saçma bir düzen, örneğin o kadar saçma bir kent düzeni içinde yaşıyoruz ki, asıl bunu sürdürmek çılgınlık. Genel ilkesi, savurganlık. Bir araba denizi içinde yüz binlerce insan koşuşturup duruyor. Çünkü arabaların satılması gerekiyor. Yoksa insanlar işsiz kalıyor. Kısacası, sonuçta herkese zararlı olan, dünyayı hızla bitiren bir tüketimin pompalanması gerekiyor. Öylesine akıl dışı halde ki dünya düzeni, bunu sürdürmek, bir tür delilik olması bir yana, akli başında herkesin gördüğü gibi, artık dünyanın varlığını dahi tehlikeye atıyor.

M. S.: Bugünlere gelelim. 'Nasır' nasıl tedavi edilecek peki?

C. E.: Nasıra reçete çok. Bütün ömrümüz bu tür reçeteler üzerinde çalışmakla geçti. Bugünkü sorunların reçetesi, doğru anlaşılmış uygar bir demokrasidir. Kayıtsız koşulsuz insan haklarına dayanan bir demokrasidir. "Çoğunluk istedi o zaman böyle yapalım" değil. Bugünlerde Erdoğan'ı dinledikçe, Menderes'i duyuyor gibi oluyorum. "Üç ay sonra seçim var, hesabı orada veririm" diyor örneğin. Demokrat parti dönemine bakalım. Düşünceye karşı akıl almaz cezalar koymuşsun, insan haklarına aykırı işler yapmışsın, anamuhalefetin mallarına el koymuşsun, ikinci muhalefet partisini sudan bir gerekçeyle kapattırmışsın (partinin yirmi bin tabelası bir gecede inmiş); ondan sonra da çıkıp "demokrasi var, beğenmeyen oy vermez" diyorsun. Aynen şimdi dedikleri gibi: "Üç ay sonra seçim var, halkımız beğenmezse oy vermez". Ne farkı var?

M. S.: En değerli çalışmalarınızdan biri Demokrat Parti üzerine. Dünyada her şey değişti son elli yılda. Ancak Türkiye'de sağın egemenlik tanımı değişmedi. 1950'lerde DP'lilerin egemenlik tanımıyla bugün AKP'lilerin tanımı arasında bir fark yok. Nasıl oluyor bu?

C. E.: Öyle. Ayrıca, değişmeyen başka birçok şey de var. Örneğin din anlayışı değişti mi? Yalnızca bizde değil, dünyada da böyle bir durum var. ABD'de bugün dahi dünyanın döndüğüne inanmayan pek çok insan yaşıyor. Evrime inanmayan tonlarca insan var.

M. S.: Peki ama İngiliz ya da Fransız siyasetçisi dünyaya 1950'lerdeki gibi mi bakıyor? İngiliz Muhafazakâr Parti başbakanı eşcinsel evlilikten söz ediyor örneğin. Keza ABD başkanı da.

C. E.: Tabii, ama ben bizdeki durumu çok garip görmüyorum yine de. Az gelişmişlik bu işte. Nasıl olacaktı ki? Yalnızca bizde de değil. Suudi Arabistan'ı, İran'ı hatta Rusya'yı, Çin'i düşün. Dünya'da bu tutumlar çok yaygın.

M. S.: Sizi daha fazla yormadan bugüne gelip Gezi sonrası ve forumlarla bitirelim isterseniz. Haziran olayları, özellikle Kürt'lerin siyasal talepleri ve çevrecilik açılarından değerlendirilmeye muhtaç. Kürt siyasetinin talepleri daha çok yurttaş katılımına dair. Güçlü yerel yönetim talepleri vs. Tabii çevrecilerin tepkisi de çok önemli. Siz, Gezi ve sonrasındaki taleplerin katılım tartışmasını nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz?

C. E.: Vallahi ne olacağını hiçbir bilim insanı söyleyemez. Söyleme iddiasında bulunan insan da bilim insanı değildir. Çünkü Marx'ın dediği gibi, verili koşullarda da olsa eninde sonunda insanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar. Bunu nasıl yapacaklarını da önceden kimse bilemez. Dolayısıyla nasıl ki Gezi'yi hiçbirimiz tahmin edemediysek, yarınki gelişmelerin ne olacağını hiçbirimiz tahmin edemeyiz. Ama bir şeyleri dileyebilir ve bir şeylerin olması için uğraşabiliriz. Bunun çizgisi de bizim yapımızdaki insanların geçmişten bugüne izledikleri ilerici çizgidir. İnsan hakları alanının genişletilmesi, devlet baskıcılığının olabildiğince törpülenmesi, keyfi yönetime son verilmesi vb. Başta yargı olmak üzere temel devlet güçlerine, hukuk devletinin gereklerinin uygulanmasıdır. Her alanda katılma olanaklarının olabildiğine genişletilmesidir. Yani dünya çapında istediğimiz, herkesin kendi yazgısına egemen olması değil mi? Bunun, olabildiği ölçüde daha şimdiden, özellikle yakıcı sorunlar bakımından hemen yaşama geçirilmesidir.

Ne var ki, bugün artık Türkiye'de insanlar neredeyse DP döneminden beter durumdadır. Bir kadın balkonunda ayakkabı kutusu gösterip protesto etti diye karakola götürülebiliyor! Daha ne olsun? Bizim istediğimiz atla deve değil oysa. Gel gör ki; nasır sancısı, artık gerçekten de tahammül edilmez durumda şu anda memlekette. Bugün paylaşımcı (sosyal) medyada insanlar iki satır yazmaktan ürker hale geldi. Bunlar, derhal halledilmesi gereken konular ve eğer bana "Muhalefet ne yapmalı" diye sorulsaydı, tıpkı 1959'daki CHP Kongresi'nde olduğu gibi bir İlk Hedefler Beyannamesi kabul edilmesine çalışmalı, derdim. Muhalefet, "Hep birlikte AKP'ye karşı birleşelim, hiçbirimiz uzun iktidar vs. düşünmeyelim, hep birlikte adı çoktan konmuş demokrasi önlemlerini alıp gerekli anayasa ve yasa değişikliklerini yapalım ve sonunda yeniden genel seçime gidelim" deme noktasındadır. Türkiye, ne yazık ki, artık bu duruma gelmiştir. Türkiye 1958-60 Türkiyesi haline getirilmiştir. Çok şükür ki artık askeri darbe olasılığı kalmadı. Darbe 'sözde çözümü' gündemden artık tamamen çıkmıştır. Bu da çok iyi olmuştur. Ne var ki, şu anda, ortada ciddi ciddi taraf olunacak bir siyaset oyunu bile kalmadı. Bir devlette, adı ne olursa olsun, yargıcın, savcının verdiği kararı uygulayacak polis yoksa söz bitti demektir. Türkiye'de söz bitti. Sözün yeniden söylenebilmesi için gerekli tedbirler, yapılması gerekli değişiklikler belli. Bu durumda, 'devletli oyunun' kurallarının nasıl olacağı, insan

haklarının nasıl düzenleneceği halka sorulmaz. Unutmayalım ki; Türkiye'nin sicili pek temiz değildir bu konuda. 1987'de malum, insanların siyasal haklarını verip vermemeyi halka sordular; çok az farkla 'evet' çıktı. 50 bin oyla kurtuldu o siyasetçiler ve onlarla birlikte, demokrasi sicilimiz. Mesela "Öcalan'ı asalım mı?" diye bir halkoylaması yapmanın demokraside hiçbir yeri yoktur. AKP'nin "Sandık beni desteklediği sürece, bildiğimi yaparım" demesinin demokratik niteliği de bu kadardır ancak. Türkiye'nin řu andaki en ivedi gereksinimi, insan haklarına dayanan demokratik devleti hemen yeniden kurmaktır. Bunun halka sorulacak tarafı filan yoktur. Reçetesi besbellidir. Demokratik muhalefetin bugün için ana görevi budur. Bir de, tabii, önümüzdeki seçimlere hile karştırılmaması için, etkili bir biçimde, canla başla çalışmak gerekir.

M. S.: Son söz?

C. E.: Dünya devrime gebedir. Doğurabilirse ne âlâ, yoksa korkarım ölecektir.